

Сеник Я.Р.
*студентка магістратури
юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: канд. з наук
держ. управління, в.о. завідувача кафедри
міжнародного права та міграційної політики ТНЕУ
Дракохруст Т.В.*

ВИНИКНЕННЯ ПОНЯТТЯ «ГЕНОЦИД» У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Незважаючи на те, що термін «геноцид» з'явився у міжнародному праві лише у першій половині ХХ століття, саме явище, для позначення якого його використовують, було для людства давно знайомим. Так, в історії неодноразово мали місце масові вбивства представників окремих народностей, релігій чи рас, наприклад, у Латинській Америці та Африці. Проте поки людство не зіткнулося з трагедією Голокосту цьому питанню не було присвячено окремих міжнародно-правових норм або ґрунтовних досліджень. Саме в цей час польський юрист єврейського походження Рафал Лемкін розробив термін «геноцид» і приклав усі свої зусилля для того, аби привернути увагу міжнародної спільноти до необхідності подальшої розробки концепції та запровадження відповідних міжнародно-правових норм.

У 1933 році Рафал Лемкін написав брошуру, у якій закликав до розробки нових міжнародно-правових норм, які заборонили б «варварство» і «вандалізм». Він вважав, що договори, спрямовані на захист національних меншин, є неефективними. Тому говорив про важливість запобігти «варварству», тобто винищенню етнічних груп, та «вандалізму», тобто нападам на культурну спадщину. Це були перші практичні спроби привернути увагу широких кіл до даної проблематики. [1, с. 254]

У 1943 році вийшла його праця під назвою «Правління держав «Осі» в окупованій Європі». Саме у цій книзі він вперше використав термін «геноцид», назвавши так цілий розділ. Це була амальгама з грецького слова «genos» (плем'я або раса) та латинського «cide» (вбивство). У цій же книзі Лемкін зазначив, що «нові поняття потребують нових термінів», а також дав визначення геноциду. Воно звучало так: «це дії, спрямовані проти окремих осіб не через їхні індивідуальні якості, а через те, що вони належали до національних груп». Також він писав, що геноцид спрямований проти групи як цілого, а заходи, за допомогою яких він реалізується, спрямовані проти осіб, як членів цих груп. [2, с. 148]

У своїй праці «Правління держав «Осі» в окупованій Європі» Рафал Лемкін на основі дослідження нацистських декретів детально описував заходи, які були вжиті на території сімнадцяти окупованих держав з метою змінити їхню біологію. Так, він дослідив, з чого починалося і яким чином розвивалося гноблення етнічних груп, а саме євреїв, поляків та циган. Також він згадував групу людей з обмеженими можливостями. Книга отримала суперечливі відгуки. Основною причиною цього було те, що Лемкін, ставши на захист національних груп, водночас писав про жорстокість німців, а не нацистів. Дійсно, термін «націонал-соціалісти» автор згадав лише один раз. Він

зазначав, що причиною розвитку мілітаризму стала вроджена порочність німецької нації. Як пише Ф. Сендс, «бажання захищати групи не завадило йому виділити в окрему групу німців.» Австрійський науковець Леопольд Кор також звернув увагу на те, що Лемкін сам потрапив у пастку, зробивши основним бенефіціаром захисту групу, оскільки в основі такої ідеї лежить такий же підхід, як в основі ідеї нацистів. [1, с. 268]

Проте у будь-якому разі було зрозуміло, що самої лише публікації, хай навіть такої масштабної та переконливої, було недостатньо для того, аби щось змінити. Річ у тім, що міжнародне право того часу все ще охороняло інтереси держави як суверена, яка могла діяти стосовно свого населення на власний розсуд. Намагання інших держав щось змінити кваліфікувалось як втручання у внутрішні справи держави. І тому у Лемкіна виникла ідея закріпити новий термін «геноцид» у відповідній міжнародній угоді, спрямованій на захист груп від винищення та можливість покарання винних у вчиненні геноциду осіб у будь-якій судовій установі світу.

Наступним кроком стала боротьба Лемкіна за те, щоб геноцид було включено до Статуту Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних воєнних злочинців європейських країн Осі від 8 серпня 1945 року. Проте термін було використано лише у конкретних обвинувальних актах. Це стало першим застосуванням цього поняття у міжнародно-правовому документі. Також було наведене визначення: «Геноцид – це знищення расових, етнічних чи релігійних груп, спрямоване проти цивільного населення певних окупованих територій з метою ліквідувати окремі народи, класи людей і національні, расові і релігійні групи, зокрема євреїв, поляків, циган та інших. [3, с. 42]

Після цього Лемкін спрямував свої зусилля на те, щоб в рамках нещодавно створеної Організації Об'єднаних Націй було прийнято міжнародно-правовий документ, який забороняв би злочин геноциду.

11 грудня 1946 року Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй прийняла резолюцію 96 (I) «Злочин геноциду». У ній стверджувалося, що геноцид є відмовою визнавати право на існування цілих людських груп, яка ображає совість людства, тягне за собою великі втрати для нього, оскільки внаслідок геноциду людство позбавляється культурних та інших цінностей знищуваних груп, а також суперечить моральному закону, духу та цілям Організації Об'єднаних Націй. У зв'язку з цим Економічній і соціальній раді ООН було запропоновано розпочати вивчення цього питання з метою розробки проекту конвенції щодо злочину геноциду, який мав би бути представлений на наступній черговій сесії Генеральної Асамблеї ООН. [4, с. 140]

9 грудня 1948 року резолюцією ГА 260 (III) було прийнято Конвенцію про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Відповідно до статті 2 геноцидом є наступні дії, вчинені з наміром знищити, повністю або частково, будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку:

- вбивство членів такої групи;
- завдання серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи;
- навмисне створення для певної групи таких життєвих умов, які спрямовані на її повне чи часткове фізичне винищення;

– заходи, спрямовані на запобігання дітонародження в середовищі такої групи;

– насильницька передача дітей з однієї групи в іншу. [5]

Таким чином поява терміну «геноцид» була спричинена двома найважливішими факторами. По-перше, це були суспільно-історичні умови, які сформувалися на той час у світі, зокрема це ситуація в Європі, де діяльність нацистів призвела до одного з наймасштабніших лих в історії людства. По-друге, це була як особиста, так і наукова зацікавленість юриста Рафала Лемкіна у тому, щоб було визнано існування такого злочину у міжнародній науковій думці та у міжнародному праві. У результаті всього лише за чотири роки після того, як Рафал Лемкін вперше запропонував термін «геноцид», він знайшов своє визначення та закріплення у міжнародному договорі.

Список використаних джерел

1. Сендс Ф. Східно-західна вулиця. Повернення до Львова. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 646 с.
2. Mennecke M. The Crime of Genocide and International Law. *Genocide Studies and Prevention: An International Journal*. 2009. № 4. P. 146–161.
3. Schabas William A. Origins of the Genocide Convention: From Nuremberg to Paris. *Case Western Reserve Journal of International Law*. 2008. Vol. 40, № 1. P. 35–55.
4. Дадуані Т.Г. Сравнительный анализ положений резолюции ГА ООН 96 (I) и Конвенции о предупреждении преступления геноцида и наказании за него. *Вестник РУДН, серия Юридические науки*. 2011. № 4. С. 140–147
5. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155 (дата звернення 18.09.2019).

*Созанська Т.І.
студентка юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права ТНЕУ
Ментух Н.Ф.*

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

У 2016 році в Україні була проведена чергова реформа в частині правосуддя. Відповідні статті Конституції України, а також Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зазнали істотних змін. Зокрема, вперше на рівні Конституції України у частині 3 ст. 124 закріплено положення, що «законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору» [4].

Незважаючи на те, що термін «альтернативне вирішення спорів» (далі – АВС) став застосовуватися досить давно, в даний час, як в закордонній, так і у українській юридичній літературі відсутній єдиний підхід в його розумінні. Можна виділити три основні позиції в тлумаченні даного поняття [5, с. 46].